

MOKRO POLSTENJE

Tajda Jovanovski, UL FF, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo
Bernardka Rupnik

O MOKREM POLSTENJU

Polstenje (pogovorno filcanje) je tehnika obdelave proteinskih vlaken, to je vlaken živalskega izvora. Polstenje je najstarejši način izdelave tekstila, saj je tehnološko preprost in je nasledil oziroma nadgradil oblačenje zgolj kožuhov in kože.¹ Uporabljali so ga pred tkanjem, ki je veliko bolj prefinjen način obdelave volnenih, lanenih in drugih vlaken, saj zanj potrebujemo spredeno nit in nato statve. Pri polstenju pa se vlakna zaradi vlage in mehanske obdelave (drgnjenja, tolčenja, valjanja) prepletejo v enotno blago.

Glavna surovina za polstenje so volnena vlakna, ki jih pridobimo s striženjem živalske dlake. Sem prištevamo ovčjo volno, volno alpake, lame, kašmirske in angorske koze, kamele, pa tudi zajčjo in kunčjo dlako.² Vlakna je treba po striženju oprati, očistiti primesi in počesati, tako da so poravnana v isto smer, in šele nato so primerna za polstenje.

Postopek polstenja temelji na posebnih lastnostih volnenih vlaken, ki se pod določenimi pogoji med seboj sprimejo. Volnena vlakna se spolstijo med trenjem in ob stiku z vlago in toploto, saj se med tem procesom spreminja sestava volne. Proces polstenja pospeši milnica, zaradi katere se luske na vlaknih v stiku z bazično snovjo napnejo in razprejo ter se tako lažje zatikajo in prepletajo v polst (imenujemo jo tudi klobučevina ali filc). Na koncu se mora milo popolnoma izprati in polsteni izdelek namočiti še v vodi s kisom, da se vlakna spet zaprejo, saj imajo kisel pH.

¹ Laufer, 1930, str. 1.

² Güllü in Gürler, 2016, str. 198.

Ovca jezersko-solčavske pasme, ena od avtohtonih vrst na Slovenskem (foto: Vida Rezar)

Živalska dlaka hitro raste, zato je volna obnovljiva surovina.³ Največ je dobimo s striženem ovac (t. i. runo), zato je ovčja volna uporabljena najpogosteje in je najbolj ekonomična izbira, zaradi svojih lastnosti pa se tudi najlažje obdeluje. Lastnosti ovčje volne se razlikujejo glede na pasmo – predvsem po debelini,⁴ nakodranosti in barvi vlaken. Med slovenskimi avtohtonimi pasmami je za obdelavo najboljša volna jezersko-solčavske pasme ovac. Premer njenih vlaken meri od 25 do 35 mikronov, kar jo uvršča v razred srednje fine volne.⁵ Tanjša ko so vlakna, lažja so namreč za obdelavo in boljši je končni rezultat.

³ Naturaland, 2022, spletni vir.

⁴ Debelino volne merimo v mikronih oziroma mikrometrih (μm). 1000 mikronov je 1 milimeter.

⁵ Drobnica, 2017, spletni vir.

Lastnosti volne in polsti

Polst ohrani številne naravne lastnosti volne, kot so toplota, zračnost in vodoodbojnost, čeprav je kompaktnjša in trdnjša. Te značilnosti izvirajo iz posebne sestave volnenih vlaken, ki imajo površino prekrita z drobnimi luskami, zaradi katerih se med vlakna ujame zrak. Zrak med luskami se ob telesu uravnava glede na njegovo temperaturo in deluje izolativno.⁶ Primarno živalska dlaka in kožuh ščitita živali pred vsakim vremenom, volnena oblačila pa človeka pozimi grejejo, poleti pa hladijo. Volna je zelo primerna za nošenje ob povečani telesni aktivnosti. Zaradi vodoodbojnosti telesno vlago (pot) vpija kasneje kot drugi materiali in jo prepušča na zunanji strani. Vpije je več, zato imamo ves čas občutek suhosti. Hkrati pa je naravno vodoodporna in je primerna zaščita pred dežjem ali snegom – polsteni plašč ali jakna to nalogo še bolje opravljata, saj so vlakna tesno prepletena.

Volna je odporna proti razkroju in plesni, ni alergena in je negorljiva. Zaradi antistatičnosti odbija tudi prah in umazanijo. Ta ostane na površini vlaken, zato se preprosto očisti. Volnene izdelke očistimo že z zračenjem in ročnim odstranjevanjem madežev.⁷

Nakodrana vlakna dajejo volni prožnost in elastičnost, zato še posebej pleteni izdelki ohranjajo svojo obliko, se ne mečkajo in so trpežni. Le ob nepravilnem shranjevanju njihovo življenjsko dobo skrajšajo insekti (molji), vendar lahko to odpravimo z zamrzovanjem in krpanjem. Ko odslužijo svojemu namenu, jih lahko položimo/zakopljemo v zemljo, kjer se popolnoma razgradijo in so hranljivi za organizme v zemlji.

Zgodovina polstenja

Po izročilu naj bi možnost obdelave volne s polstenjem odkrili po naključju. Evropska legenda o nastanku polsti pravi, da si je sveti Klemen na romanju stopala zaščitil z volneno dlako, med potjo pa se je ta zaradi stopanja (pritiska) in potenja (vlage) spolstila. A četudi je polstenje izredno preprosta rokodelska tehnika, lahko iznajdbo z gotovostjo pripišemo nomadskim ljudstvom osrednje Azije.⁸

⁶ Vsesortnik, 2012, spletni vir.

⁷ Naturaland, 2022, spletni vir.

⁸ Laufer, 1930, str. 3.

Najstarejša pisna omemba polstenega izdelka naj bi bila v Homerjevi Iliadi, ki datira v 8. stoletje pred našim štetjem. V njej piše, da Odisej nosi zaščitno vojaško čelado iz polsti.⁹ Arheologi menijo, da naj bi bilo polstenje znano že več kot osem tisoč let, odkar so ovce uspešno udomačili in začeli striči njihovo dlako. Natančno zgodovino polstenja je težko določiti, saj se polsteni izdelki v naravi razgradijo. Poznamo pa dva izstopajoča ohranjena primera. Prvi je domnevno najstarejši polsteni izdelek, odkrit na območju Kitajske. To je preprosta polstena kapa na mumificiranem ženskem telesu, ki naj bi datirala v približno 19. stoletje pred našim štetjem.¹⁰ Druga pa je najdba v grobovih v Altajskem gorovju v Sibiriji. Tam so se zaradi mrzlega podnebja in permafrosta ohranili izdelki, ki naj bi izvirali iz 4. ali 5. stoletja pred našim štetjem in naj bi pripadali pazirški kulturi iz t. i. skitskega kroga. To so odeje, blazine, konjeniška oprema, obuvala in pokrivala z aplikacijami kompleksnih okrasov z motivom živali.¹¹ Čeprav je prvi ohranjeni polsteni izdelek veliko starejši, so pazirški primerki veliko bolje ohranjeni, njihova dodelanost pa nakazuje, da je bila v tistem času tehnika polstenja že zelo razvita in daleč od iznajdbe.¹²

Tako iznajdba kot razvitejša uporaba tehnike se pripisujeta nomadskim azijskim ljudstvom na območju današnje Mongolije, Tibeta, srednjeazijskih držav in Turčije, kjer je imela volna ključno vlogo v vsakdanjem življenju in kulturi. V nomadskih družbah je bilo polstenje glavna ali celo edina oblika izdelave tekstila, saj je ustrezalo njihovemu načinu življenja in preživljanju z vzrejo živali. Pogoji za predelavo volne s polstenjem je bila dovolj velika čreda ovac, poleg tega pa je bila okorna tkalska oprema nepraktična za prenašanje. Zaradi zaščitnih in izolativnih lastnosti volne so nomadska ljudstva, kot so Kazahi, Kirgizi, Mongoli, Perzijci, Seldžuki, Tibetanci, Turkmenci in Uzbeki, iz polsti izdelovala prenosna prebivališča, pastirske plašče, obuvala, pokrivala, preproge, odeje, konjeniško opremo, okrasne predmete ipd.¹³ V različnih krajih in regijah so se v polstenju pojavili razni slogi in barvne kombinacije, ki so odražali izrazne zmožnosti glede na dostopnost materiala, zaželeno estetiko, pomen in dojemanje materialne kulture. Razvile so se različne tehnike okraševanja, osnovni postopek pa je bil povsod enak.¹⁴

⁹ Laufer, 1930, str. 16.

¹⁰ Poldner, Mihaleva in Evangelista, 2024, b. n. s.

¹¹ Güllü in Gürler, 2016, str. 199.

¹² Eiland III, 2007, str. 270.

¹³ Güllü in Gürler, 2016, str. 207.

¹⁴ Odland Portisch, 2010.

Prevleka za sedlo z grifonom, ki napada gor-
sko kozo, iz najdb v pazirški kulturi
(vir: Felting and fiber studio)

Polstenje je bilo pri nomadskih ljudstvih del vsakdanjika predvsem žensk, ki so z izdelovanjem hišnega tekstila izkazale delavnost, spretnost, iznajdljivost, veščost in druge družbeno zaželene vrline ter s tem pridobile boljši status. Izdelava večjih kosov je potekala zunaj in je bila prepletena z ritmom vsakdanjika, družbenih vlog ter socializacijo žensk.¹⁵ Pri teh ljudstvih so polst uporabljali vsi družbeni sloji – preprosti ljudje in plemstvo¹⁶ –, saj je imela tudi simbolni in religiozni pomen. V Mongoliji so na beli preprogi kronali vladarje, obenem pa je bila rezervirana tudi za nevesto v poročnem obredu; s posedanjem na preprogo so človeku izrazili čast in zaželeli blaginjo.¹⁷

¹⁵ Takšna praksa v nomadskih družbah še vedno obstaja, a v manjšem obsegu, glej Odland Portisch, 2010.

¹⁶ Güllü in Gürler, 2016, 199.

¹⁷ Laufer, 1930, str. 15.

Ženske v Kirgizistanu skupaj polstijo preprogo (vir: Paramount Journey).

Polstenje se je v prvih stoletjih našega štetja razširilo tudi v Evropo. Zanimivo je, da je tudi v evropskem prostoru polst pridobila simbolni pomen, vendar ne v takšni razsežnosti kot pri nomadskih ljudstvih. Ob osvoboditvi rimskih sužnjev je bilo belo polsteno pokrivalo znak svobode – po razpusnitvi so si obrili glave in si na glavo poveznili polsteno čepico.¹⁸ Znanje o obdelavi volne se je iz osrednje in jugozahodne Azije prenašalo po trgovski svilni poti in v smeri migracijskih tokov. Polstenje so poznali po celotni Evraziji, kar dokazujejo tudi podobnosti vzorcev na denimo polstjenih izdelkih na Madžarskem v primerjavi s paziriškimi. Natančne povezanosti sicer ne moremo potrditi, a je med stepskimi ljudstvi v takem razponu zelo možna.¹⁹ Glede na jezikovno sliko lahko predvidevamo, da so slovanska ljudstva tehniko prevzela od azijskih (domnevno turških) in jo prenesla germanskim, ta pa nadalje romanskim.²⁰ Evropejci so iz polsti izdelovali predvsem oblačila, pokrivala in škornje za zaščito pred dežjem in mrazom. Iz tega se je kasneje razvila specializirana klobučarska obrt, ki je bila predvsem v domeni meščanskih obrtnikov. V isto obrt spada tudi izdelava copat in škornjev.

¹⁸ Laufer, 1930, str. 17.

¹⁹ Prim. Eiland III, 2007; Laufer, 1930.

²⁰ Laufer, 1930, str. 18.

Polstenje na Slovenskem

Na Slovenskem je bila izdelava polsti razvita v klobučarski obrti. To je razvidno že iz našega besedišča: polst se imenuje tudi klobučevina. Sistematizirana in specializirana obrt se je pojavila že v sredini 15. stoletja, pred tem pa je bila verjetno med ljudmi v preprostejši obliki.

Sklepamo lahko, da je bila bolj kot v preprosti tehniki polstenja volna uporabljena za predenje in tkanje ter nato spolstena v sukno. O tem je namreč veliko več zapisanega v domači etnološki literaturi. Volneno prejo so najprej stkali in uporabili za izdelavo sukna,²¹ iz katerega so naredili zimska oblačila. Ker je bila tkanina neenakomerno gosta in debela, so jo valjali z ročnim orodjem ali stopami za sukno – mehanskimi kladivi in vodo – ter tako spolstili in predelali v trpežno blago, podobno polsti. Postopek so imenovali valjanje ali stopanje. Tkanino so nato še zgladili oziroma polikali v velikih napravah, imenovanih munge. Suknarska obrt je bila pri nas dejavna od srednjega veka, in sicer na območjih, na katerih je bila ovčereja najbolj razvita – na Gorenjskem in v Savinjski dolini.²² Postopek so kasneje zaradi povečanega povpraševanja in boljših razmer (dovolj delovne sile, možnosti izkoriščanja elektrike na vodni pogon) industrializirali. Zaradi uvoza blaga pa so suknarstvo v 20. stoletju opustili. Zakaj polstenje ni bilo bolj razširjeno in izkoriščeno, lahko zgolj ugibamo.

21 Sukno je volnena tkanina, ki se imenuje tudi bukovina ali loden (izdelovali so jo predvsem v alpskih predelih), tkanina iz lanene osnove in volnenega votka, navadno tkani v platneni vezavi, pa se imenuje raševina in tudi mezlan (kar v italijanščini pomeni pollaneno), glej Kotnik, 1949. Material v tekstilni industriji imenujejo kuhana volna.

22 Bogataj, 1989, str. 67.

Postopki klobučarske obrti so nekoliko drugačni. Klobučarji se na Slovenskem prvič omenjajo sredi 15. stoletja, širša proizvodnja pa se je začela v 17. stoletju v mestih, ko se je potreba po njih povečala. Janez Vajkard Valvasor poroča (1689), da so se s klobuki pokrivali tudi kmetje na Gorenjskem, Dolenjskem, Kočevskem in v delu Istre. Na koncu 16. stoletja so jih pod vplivom španske mode začele uporabljati ženske iz višjih družbenih slojev, v 18. stoletju pa je postal prevladujoče pokrivalo fevdalcev in meščanov.²³ Klobučarji so volno najprej skrtačili in raztegnili (gredešali), jo stehali in zbrenkali – udarjali ob struno (fahali). Tako je bila pripravljena na oblikovanje in polstenje. Če so iz nje naredili klobuk, so jo oblikovali v krog, za copate ali škornje pa v kvadrat. Volno so polstili z uporabo segrete železne plošče, t. i. filcplate. Polizdelke – tulce so valjali v bakrenem kotlu in jih nato namočili še v vodo z žvepleno kislino. Potem so jih pobarvali in oblikovali v končne izdelke, utrdili in posušili.²⁴

Klobučarji niso izdelovali samo klobukov, ampak različna pokrivala, copate, škornje, rokavice, cedilnike za gostilničarje in druge izdelke iz ovčje volne ter goveje, zajčje in kunčje dlake. Delovali so predvsem v mestih, združeni v cehovske organizacije, ki so bedele nad strokovnim prenosom obrtniškega znanja in ustrezno tržno regulacijo, denimo omejenim številom klobučarjev v enem mestu in konkurenčnimi cenami.²⁵ Članstvo v pripadajočem cehu je bilo obvezno, prav tako pa upoštevanje cehovskih pravil. Klobučarji so se priporočali zavetniku svetemu Mihaelu. Povezovali so se tudi z usnarji, ki so jih zalagali z zajčjo in kunčjo dlako, ki je bila za klobučevino zelo cenjena. Za kmečko prebivalstvo so preprostejša pokrivala iz volnene polsti najverjetneje izdelovali samouki.²⁶

23 Šifrer Bulovec, 2020, str. 5, 6.

24 Šifrer Bulovec, 2020, str. 10–14; Sterle, 1978.

25 Blaznik, 1940.

26 Šifrer Bulovec, 2020, str. 6.

Klobučarski mojster Jernej Tavčar (1882–1967) v svoji delavnici na Cankarjevem trgu v Škofji Loki, 1956 (foto: Tone Mlakar, hrani Loški muzej Škofja Loka)

Eno od pomembnih mest v zgodovini klobučarstva na Slovenskem je tudi Škofja Loka. Na podlagi podatkov iz arhivov je bila na škofjeloškem območju klobučarska obrt močnejše zastopana od 17. stoletja. Leta 1633 so se kranjski in škofjeloški klobučarji združili v ceh sv. Janeza Evangelista in Janeza Krstnika. V mestu je hkrati delovalo do pet klobučarskih delavnic, ki so imele povprečno enega mojstra, enega pomočnika in enega vajenca. Vajenci so po končani vajeniški dobi opravili pomočniški izpit, nato pa so morali znanje kot pomočniki izpopolnjevati pri mojstrih v tujini.²⁷ Delavnice so imele najpogostejše večgeneracijsko tradicijo, saj se je obrt dedovala znotraj družine. Izdelke so prodajali v delavnicah, na sejmihi ali jih pošiljali v druge slovenske kraje. Leta 1921 so v novi državi prepoznali potrebe in izkoristili novo kupno moč ter obrt industrializirali – v opuščeni Krennerjevi suknarni ob Sori so odprli Tovarno klobukov Šešir.²⁸ Pomembno je poudariti, da klobučarska industrija ni temeljila na obrtniški tradiciji in je prispevala k njenemu postopnemu zamrtju.²⁹ Po ustanovitvi sta v mestu delovala le še dva klobučarja: Pavle Jamnik in Jernej Tavčar, čigar smrt leta 1967 je pomenila tudi konec dolge škofjeloške tradicije klobučarske obrti. Od leta 2016, to je od stečaja nekdanje uspešne Tovarne klobukov Šešir, klobučarstvo v Škofji Loki nadaljuje Matjaž Rešek v delavnici J.I.M. klobuki. Med zaposlitvijo se je namreč naučil podrobnega postopka industrijske izdelave klobukov, ki ga zdaj z veliko iznajdljivosti prenaša v obrtniški način izdelave. Tradicijo polstenja pa v »klobučarskem« mestu nadaljujejo tudi sodobne rokodelke in tekstilne oblikovalke, denimo Anja Musek (Amuse), Lili Panjtar (Lila Studio) in Darja Rant (Klobbka), in drugi.³⁰

²⁷ Šifrer Bulovec, 2020, str. 9.

²⁸ Šifrer Bulovec, 2020, str. 8.

²⁹ Šifrar Krajnik, 2020, str. 60.

³⁰ Šifrar Krajnik, 2020, str. 58–60; Rokodelski center Škofja Loka, 2025, spletni vir.

*Izdelki klobučarja Matjaža Reška (J.I.M. klobuki),
ki nadaljuje klobučarsko tradicijo v Škofji Loki
(foto: Kati Sekirnik, hrani Rokodelski center Škofja Loka).*

Sodobno obujanje in razvijanje tehnike polstenja

Polstenje v različnih oblikah se je kljub mehanizaciji in industrializaciji po-nekod po svetu ohranilo kot del vsakdanje prakse,³¹ drugje pa kot spe-cializirana obrt, prilagojena sodobnim potrebam in estetskim zahtevam. Izdelki iz polsti se zaradi zunanjih okoliščin večinoma niso ohranili, tehnika pa tako rekoč že stoletja ostaja enaka in se v svojem temelju ne spremi-nja.³² Od polovice prejšnjega stoletja se tehnike polstenja oživljajo in raz-vijajo zaradi sodobnih možnosti, povezav in dostopnosti do znanja tudi zunaj izvornih območij.

Polstenje se je močno razvilo in uveljavilo tudi kot medij tekstilne umetno-sti.³³ Pri tem je pomembno poudariti, da se v nasprotju z rokodelci v klobu-čarski obrti zdaj s polstenjem ukvarjajo predvsem ženske, kar je splošen trend oziroma običajno v celotni zgodovini tekstilne umetnosti. Zaradi zgodovinske vključenosti žensk v tekstilne dejavnosti je tudi danes njihovo udejstvovanje v tekstilni obrti družbeno sprejet način podjetništva. V dr-žavah osrednje Azije je tradicija polstenja dojeta celo kot strateška mož-nost za lokalni razvoj, saj pritegne mednarodno modno industrijo, zara-di rokodelske produkcije, naravnega materiala in njegovih raznovrstnih uporabnih lastnosti pa tudi ozaveščene potrošnike, četudi to ni bil izvorni namen proizvodnje.

³¹ Denimo med nomadskimi družbami, glej Odland Portisch, 2010.

³² Glej denimo Daly, 2025, spletni vir.

³³ Güllü in Gürlü, 2016.

Umetniško delo Sabe Skaberne ČIP 4 iz leta 2015 (vir: Saba Skaberne)

Tekstilna in modna industrija proizvedeta več, kot se lahko ponovno uporabi, popravi in reciklira, ter sta eni največjih onesnaževalcev okolja in virov, zato močno obremenjujeta okolje in naravne vire. Zato pridobivajo pomen tudi trajnostne alternative, kot so polsteni izdelki, čeprav njihov vpliv na celotno industrijo ostaja skromen.³⁴ Torej je velik dejavnik za vse večji trend izdelave polsternih izdelkov poudarek na naravnih materialih in znanstveno dokazanih pozitivnih učinkih volne pri nošenju in uporabi, pa tudi okoljska ozaveščenost, saj se vse več volne učinkovito izkoristi in predela ter s tem zmanjša odpadki ob letnem striženju živali.³⁵

Polstenje na Slovenskem nikoli ni imelo tako razvite in prepoznavne tradicije kot v nekaterih azijskih ali severnoevropskih kulturah, kjer je bilo del osnovne eksistenčne prakse (npr. izdelava šotorov, preprog, sedelnih prevlek ipd.). Vendar pa so posamezni načini uporabe volne – predvsem pri izdelavi oblačil, klobukov in obrtnih izdelkov – prisotni skozi daljše obdobje, tudi v okviru obrti. V zadnjih desetletjih lahko v slovenskem prostoru opazujemo ponovno oživljanje tehnike polstenja, ki se razvija na presečišču rokodelstva, umetnosti in trajnostnih praks. Čeprav gre večinoma za sodobne interpretacije, se s tem vrača zanimanje za tradicionalne postopke obdelave volne in njeno vlogo v lokalnem okolju.

³⁴ Poldner, Mihaleva in Evangelista, 2024, b. n. s.

³⁵ Na različne načine se predela skoraj 90 odstotkov nastrižene volne. Sedemdeset odstotkov je za izdelke iz volne, približno 20 odstotkov pa se uporabi v vrtnarstvu, glej Heric, 2024, spletni vir.

Razvoj polstenja in povečevanje uporabe volne potekata sočasno z obujanjem in prevrednotenjem ovčereje na našem območju ter spodbujanjem uporabe naravnih virov in ozaveščanjem o odpadni volni. Polstenje se najbolj razvija na območjih z več ovčereje in je zato vpeto tudi v vzpostavljanje lokalne identifikacijske politike. To so večinoma hribovita okolja: solčavsko, jezersko, idrijsko-cerkljansko in bovško ter Bela krajina.³⁶ Tudi škofovsko območje ima pomembno mesto v prizadevanjih za obujanje in popularizacijo polstenja, saj temelji na nekdanji mestni klobučarski obrti in industrijski dediščini Tovarne klobukov Šešir. Pomembno vlogo imajo lokalni rokodelski centri, rokodelske sekcije turističnih društev in društev rejcev drobnice³⁷ ter druge pobude, ki prirejajo razstave, natečaje, organizirajo rokodelske delavnice in sejme ter ozaveščajo o uporabnosti polsti.³⁸

Danes polstenje postaja tudi sredstvo družbenega povezovanja. Zaradi preproste tehnike omogoča ustvarjalno sodelovanje in povezovanje različnih družbenih skupin, tudi ranljivih. Tehnika je primerna celo za otroke, saj spodbuja razvoj fine motorike in veselje do ročnega ustvarjanja.³⁹

Tehnika polstenja in polsteni izdelki se v zadnjem času torej pospešeno odkrivajo in razvijajo v uporabnem in estetskem smislu, še bolj pa se utrjuje dejstvo, da ima polst nešteto možnosti uporabe.⁴⁰ Lahko naredimo oblačila, obuvala, nakit, torbice, izdelke za dom, posode, vaze, mila, okrasne izdelke, slike, kipe ipd. Bolj kot to, kaj vse lahko naredimo v tej tehniki, je vprašanje, česa ne moremo.⁴¹ Danes polstenje povezuje ustvarjalnost in funkcionalnost: omogoča oblikovanje lepih in uporabnih izdelkov, ne glede na to, ali gre za prostočasno ustvarjanje ali poklicno delo. S priročnikom želimo vse, ki jih zanima ta preprosta in stara tehnika obdelave volne, spodbuditi, da jo preizkusijo tudi sami.

³⁶ Opis rokodelske panoge polstenje, 2022.

³⁷ Primeri dobrih praks so: Rokodelski center Škofja Loka, Sodobni tekstilni center Kreativnice, Društvo solčavskih filcark Bicka, rokodelska sekcija Društva rejcev drobnice Idrija - Cerklje, rokodelska sekcija Turističnega društva Tuhinjska dolina in drugi.

³⁸ Heric, 2024, spletni vir.

³⁹ Uspešni so primeri sodelovanja z mladimi iz Puma pri izdelavi skupnostne preproge, z družinami pri izdelavi volnene slike in učenci Osnovne šole Jela Janežiča, v katero so vključeni otroci s posebnimi potrebami. Z mojstrico Anjo Musek so prav tako ustvarili volneno sliko.

⁴⁰ Polst je zelo uporabna tudi v industriji, in sicer za izolacijo, embalažo, blaženje, poliranje, tesnjenje, absorpcijo ipd. Encyclopedia Britannica, 2025, spletni vir.

⁴¹ Anja Musek, 2025, ustni vir.

*Preprosti krožni gibi polstenja na delavnici izdelave skupnostne preproge z mojstrico Darjo Rant
(foto: Denys Shadro)*

Delavnica izdelave družinske volnene slike z mojstrico Anjo Musek (foto: Kati Sekirnik)

Delavnica izdelave volnene slike z mladimi pod mentorstvom mojstrice Anje Musek (foto: Anja Musek)

Delavnica polstenja na Slovenskem rokodelskem festivalu z mojstrico Darjo Rant (foto: Jana Jocif)

Literatura

Blaznik, Pavel. 1940. *O cehih na Slovenskem*. Škofja Loka: Muzejsko društvo v Škofji Loki.
Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-A3OHW9J6>.

Eiland, Murray Lee III. 2007. Felting Between East and West. *Visual Anthropology*. 20(4): 263–283.

Gorišek, Doroteja. 1958. Loški klobučarji. *Loški razgledi* 5(1): 173–177.
Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-DBAYS5SE>.

Güllü, Saliha in Deniz Gürler. 2016. The Story of Change: Felt Art. V: *Recent Researches in Interdisciplinary Sciences*. Recep Efe, İsa Cürebal in Gulnara Nyussupova, Emin Atasoy (ur.), 198–217. Sofija: St. Kliment Ohridski University Press Sofia.

Kotnik, France. 1949. O valjanju domačega sukna. *Slovenski etnolog*. (2): 10–26.
Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-UDN3KWLK>.

Laufer, Berthold. 1930. The Early History of Felt. *American Anthropologist*. 32(1): 1–18.
Dostopno na: <https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1525/aa.1930.32.1.02a00020>.

Ministrstvo za gospodarstvo, turizem in šport. 2022. Popis rokodelskih panog. Polstenje. Kratek elaborat. Ljubljana: Ministrstvo za gospodarstvo, turizem in šport.

Musek, Anja. 2025. Pogovor z mojstrico mokrega polstenja. Škofja Loka.

Odland Portisch, Anna. 2010. The craft of skilful learning: Kazakh women's everyday craft practices in western Mongolia. *The Journal of the Royal Anthropological Institute*. Tematska številka Making knowledge. (16): S62–S79.

Poldner, Kim, Galina Mihaleva in Agnes Evangelista. 2024. (Re-felting) the future: From ancient craftsmanship to contemporary fashion design. V: *Decentering Fashion on the Silk Roads: Craft and Responsible Fashion Dynamics in Central Asia*. Stefanie Mallon in Galina Mihaleva, ur. London: Routledge.

Sterle, Meta. 1978. Klobučarska obrt v Škofji Loki od srede 18. do srede 20. stoletja. *Loški razgledi* 25(1): 96–113.
Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-55DUGI9B>

Šifrar Krajnik, Sara. 2020. Ko se obrtne delavnice zapro in tovarne propadejo: Zgodbe sodobnih rokodelcev. V: *Izza klobuka*. Curk, Tadej, Biljana Ristić, Mojca Šifrer Bulovec in Sara Šifrar Krajnik (ur.), 54–61. Škofja Loka: Loški muzej.

Šifrer Bulovec, Mojca. 2020. Klobuk se predstavi! V: *Izza klobuka*. Curk, Tadej, Biljana Ristić, Mojca Šifrer Bulovec in Sara Šifrar Krajnik (ur.), 4–19. Škofja Loka: Loški muzej.

Spletni viri

Encyclopedia Britannica. 2025. ‚Felting.‘

Dostopno na: <https://www.britannica.com/topic/textile>.

Daly, Annie. 2025. ‚Meet the women artisans keeping Kyrgyzstan's traditional art of felting alive.‘ Vogue Australia. Dostopno na: <https://www.vogue.com.au/fashion/news/meet-the-women-artisans-keeping-kyrgyzstans-traditional-art-of-felting-alive/image-gallery/76e02810513db4e2896553ff7b9014dd?page=9>.

Drobnica. 2017. ‚Jezersko-solčavska ovca.‘

Dostopno na: <https://www.drobnica.si/pasme/pasme-ovc/jezersko-solcavska-pasma-js/>.

Heric, Dragica. 2024. ‚Velik tržišni potencial slovenske volne.‘ Kmečki glas. Objavljeno 29. 8. 2024.

Dostopno na: <https://dragicaheric.kmeckiglas.com/velik-trzni-potencial-slovenske-volne/>.

Naturaland. 2022. ‚Prednosti naravne volne in vrste voln.‘

Dostopno na: <https://naturaland.si/index.php/volna>.

Rokodelski center Škofja Loka. 2020. ‚Mojstri rokodelci.‘

Dostopno na: <https://www.centerduo.eu/mojstri-rokodelci/>.

Vsesortnik. 2012. ‚Volna.‘

Dostopno na: <https://vsesortnik.wordpress.com/2012/01/31/volna-2/>.

ANJA MUSEK, Amuse

Mojstrica mokrega polstenja

Anja Musek (1975) je mojstrica mokrega polstenja, ki ustvarja pod imenom Amuse. Daljše obdobje se je ukvarjala s krajinskoarhitekturnim oblikovanjem in prostorskim načrtovanjem. V Škofji Loki, kamor se je z družino preselila pred dvajsetimi leti, pa je spoznala tukajšnji rokodelski center in se vpisala na različne rokodelske tečaje. Med drugim je preizkusila tudi tehniko mokrega polstenja. Stik z volno jo je navdušil za raziskovanje. Na začetku je ustvarila številne izdelke za lastno uporabo, nato pa je svoje znanje poglobila pod vodstvom priznanih mojstric polstenja iz ZDA, Avstrije, Litve in Ukrajine. Zaradi strasti do polstenja se je pred več kot desetletjem odločila, da se tehniki popolnoma posveti – odprla je svoj atelje Amuse in s tem spremenila poklicno pot. Tehnika mokrega polstenja ji je odprla možnost za nov način izražanja, sledi prejšnjega poklica pa so vidne v njenih izdelkih. Mnogi v njenih stvaritvah namreč prepoznajo rečno, gozdno ali gorsko krajino.

Anja ustvarja v svojem ateljeju v starem mestnem jedru Škofje Loke ob reki Sori, v neposredni bližini zadnje škofjeloške klobučarske delavnice mojstra Tavčarja in nekdanje tovarne klobukov Šešir. Pod znamko Amuse v tehniki mokrega polstenja nastajajo volnene slike, unikatni modni izdelki, kot so oblačila, šali, torbe, copati in nakit, ter izdelki za dom, denimo blazine, posode, polstena mila in drugo. Pri tem odkriva nove tehnike, možnosti oblikovanja in umetniškega izražanja. Njen izraz je prepoznaven in drugačen od preostalih ustvarjalcev v tej tehniki – sodobno in minimalistično oblikovani polsteni izdelki, ki jih pogosto popestri z drugimi naravnimi materiali: lanom, koprivo, konopljo in svilo. Pri tem navdih črpa tudi iz svoje pretekle poti: pajčevinasto polsteni šali, katerih preplet barv in tekstur spominja na organske plasti krajine, broške v skulpturalni tehniki mokrega polstenja na rozete iz botanike, sorški kamni v prepletu z volno pa na bližnjo reko. Oblačila ustvarja v brezšivni tehniki, torej so volnena vlakna oblikovana v enoten kos brez odpadnega materiala. V njenem delu se odraža vodilo odgovornosti tako v odnosu do materiala (že pri viru, tj. odnosu do živali) kot skozi oblikovanje.

Anja Musek ima kot ena od prepoznavnih mojstric mokrega polstenja pomembno vlogo tudi pri prenosu znanja veščin. V svojem ateljeju redno prireja delavnice in tečaje mokrega polstenja. Znanje prenaša na vse generacije in družbene skupine, delavnice pa pogosto obiščejo tudi zanesenjaki iz tujine, ki jo najdejo na spletni strani Vacation With An Artist (VAWAA). V Sloveniji in na tujem je njeno delo namreč sinonim za vrhunske polstene izdelke, poleg tega pa ima veliko vlogo pri promociji tehnike mokrega polstenja ter enkratnih lastnostih, možnosti uporabe in oblikovanja volnenih vlaken. Za kakovost svojih polstenih izdelkov je že leta 2014 pridobila certifikat Rokodelstvo Art & Craft Slovenija, ki ga je izdala Obrtna zbornica Slovenije, leta 2024 pa pri isti instituciji še uradni naziv priznana rokodelka. Svojevrstno priznanje za umetniško kakovost njenih del je tudi večkratna prva nagrada na natečaju za ustvarjalce v filcu Ex filcore Solčava.

Delo Anje Musek je v domačem kraju vidno tudi v Rokodelskem centru Škofja Loka, v katerem se je njeno spoznavanje z volno tudi začelo. V njem občasno izvaja delavnice, redno pa s svojimi izdelki sodeluje na skupinskih razstavah. Obširneje je bilo njeno delo predstavljeno na treh odmevnih samostojnih razstavah, in sicer dvakrat v Rokodelskem centru Škofja Loka (2015 in 2021) ter v Centru Rinka v Solčavi (2019). Je tudi aktivna članica Sodobnega tekstilnega centra Kreativnice. V kolektivu tekstilnih ustvarjalk se posveča snovanju in izvedbi večjih tekstilnih umetniških del z močno sporočilno vrednostjo, vezano na občutenje narave, osnovnih elementov in življenjskega cikla. Razstavljajo jih v javnih prostorih v okviru Bienala tekstilne umetnosti BIEN in na drugih razstavah.

Anja Musek s svojim delom pomembno prispeva k rokodelski skupnosti v Škofji Loki in tako nadaljuje bogato tradicijo v kraju na sodoben, izviren in premišljen način.

OSNOVE MOKREGA POLSTENJA

Polstenje je tehnika obdelave volne, pri kateri z vodo in milom oblikujemo volneno surovino. Luske na volni se v stiku z vodo in milom razprejo, s premikanjem pa se zataknejo in povežejo v polst. Zaradi naših vztrajnih gibov se volna krči in nastane trpežen material, ki ga med postopkom oblikujemo v končni izdelek. Milo na koncu izperemo in izdelek posušimo.

Osnovni izdelek, ki ga lahko naredimo s tehniko mokrega polstenja, je ravna, dvodimenzionalna površina. Prav tako je preprosto narediti kroglico in vrvico, iz katerih lahko ustvarimo npr. nakit. Zahtevnejše pa je t. i. tridimenzionalno mokro polstenje. S tem postopkom lahko naredimo copate, torbice, posode, oblikujemo oblačila in druge predmete. Pri tem je posebno to, da so ti izdelki popolnoma brezšivni in pri njih ni odpadnega materiala. Obstaja še veliko tehnik mokrega polstenja, kot so nuno, šibori, pajčevinasta tehnika (angl. cobweb) itd.

V tem priročniku se bomo posvetili osnovam mokrega polstenja. Obvladovanje temeljnih zakonitosti je ključno za kakovostno delo in raziskovanje zahtevnejših tehnik ter izdelavo drugih izdelkov. Podrobno so prikazani postopki izdelave podloge za sedenje, kroglice in vrvice. Postopek polstenja je v vseh treh primerih razdeljen na tri faze: pripravo volne, mokro polstenje in zaključevanje izdelka.

MATERIAL:

- česana ovčja volna v bali ali traku (po želji tudi druga vlakna – konoplja, lan, kopriva)
- trdo milo (po želji tudi raztopljeno milo)
- kis
- voda

ORODJE IN PRIPOMOČKI:

- razpršilka, zalivalka ali gobica
- posoda za vodo
- lesena gladilka ali kamen
- povečana šablona iz folije z mehurčki (namesto tega lahko na podlago narišemo za tretjino povečano obliko izdelka)
- mrežasta tkanina iz umetnega materiala, npr. zavesa (ali polivinil)
- brisače

UPORABNI NAPOTKI

- Pozornost pri nakupu volne: Uporabimo lahko česano volno v bali ali traku. Vlakna pri volni v traku potekajo v isto smer, v bali pa so rahlo razmršena. Česano volno lahko kupimo tudi pri ovčerejcih. Po navadi je v njej več nečistoč, ki jih moramo sproti odstranjevati. Volna je na voljo v več naravnih odtenkih (v barvi ovc) ali barvana.
- Za podlogo in kroglico je najprimernejša česana volna v bali, pri kateri je debelina vlakna vsaj 27 mikronov, saj bo tako izdelek bolj obstojen. Pri kroglicah za nakit naj debelina vlakna ne presega 21 mikronov, saj bi drugače lahko dražila kožo. Za trak uporabimo česano ovčjo volno v traku, pri katerem naj debelina vlakna ne bo več kot 21 mikronov, če bomo vrvico uporabili kot nakit. Če bo vrvica ročaj za torbico, pa je debelina vlakna lahko večja, npr. 27 mikronov in več.
- Izбира mila: Uporabimo trdo milo. Najboljša so mila z večjo vsebnostjo olivnega olja, saj tako ne dražimo kože.
- Temperatura vode: Naj bo čim bolj topla, saj se bo volna hitreje spolstila, vendar pazimo, da ni prevroča.
- Delovna površina: Med polstenjem po navadi stojimo, zato je najbolje, da je naša delovna površina nekoliko dvignjena. Zaščitimo jo z za vodo neprepustno podlogo, saj bomo pri delovnem postopku podlago zmočili. Zelo uporabno je, če imamo tudi bolj hrapavo podlogo (rebrasto ali mehurčkasto), saj nam bo v dodatno pomoč pri polstenju.
- Roke: Roke so najpomembnejše orodje pri mokrem polstenju. Z njimi trgamo in razporejamo material, polstimo, valjamo, mečemo. Z dlanmi delamo krožne gibe, ki spodbudijo polstenje. Z vajo dobimo vse bolj izurjeno in uporabno »orodje«.

POLSTENJE RAVNE POVRŠINE: PODLOGA ZA SEDENJE (PODRITNIK)

Prva faza: Priprava volne

Razslojitev česane volne v bali

Za izdelavo podritnika potrebujemo šest plasti volne (pribl. 200 g), milo, vodo, od orodja pa še gladilko, mrežasto tkanino in svoje dlani.

Česano volno v bali moramo najprej razgrniti. Včasih si pri tem lahko pomagamo z listki, s katerimi so v predelovalnem obratu označili prepogibe. Ko ugotovimo, v kateri smeri potekajo vlakna, odtrgamo kos volne v smeri vlaken in s tem dobimo manjši, obvladljiv kos, ki ga razplastimo do ene same tanke plasti. To je naraven material, zato ta plast ni nujno vedno enake ali enakomerne debeline, a to lahko uravnavamo pri naslednjem koraku izdelave.

Priprava slojev

Pred začetkom se odločimo, kakšno obliko podloge za sedenje želimo izdelati – v našem primeru bo to krog. Glede na to pripravimo šablono iz folije z mehurčki, in sicer povečano za eno tretjino. Pri polstenju ravne površine šablono najprej potrebujemo za pripravo slojev v želeni obliki, pred krčenjem volne pa s šablono dodelamo robove in s tem obliko končnega izdelka.

Šablona je lahko kakršne koli oblike, mi smo se odločili za krog. Najlažje je, če jo izrežemo iz folije z mehurčki. Pomembno je, da je šablona povečana za približno tretjino želene velikosti, saj se material med obdelavo krči. Obliko lahko narišemo tudi na podlago.

Najprej pripravimo prvi sloj, po katerem tečejo vlakna v eno smer, nato nanj položimo drugi sloj, po katerem vlakna tečejo pravokotno na prvi sloj. Tako pripravimo tri pare slojev v želeni obliki in velikosti. Parno število je pri tem zelo pomembno, saj z enako količino volne, ki teče v obe smeri, poskrbimo, da se bo enakomerno krčila v vse smeri.

Če pri pripravi slojev opazimo, da je nekje plast tanjša, lahko dodamo malo volne (pozorni bodimo na smer vlaken) in s tem poenotimo debelino. Pazimo tudi, da iz volne sproti poberemo vse drobne ostanke trave in druge primesi.

Drobne primesi v vlaknih, ki jih začutimo v dlaneh, med celotnim postopkom odstranjujemo. Zaradi njih se lahko ob uporabi v polsti naredi luknja, ki se s časom veča. Tako podaljšamo življenjsko dobo izdelka.

Sloja z rokami pogladimo. Dlani položimo na volno in jih na mestu pritisnemo naprej in nazaj za nekaj centimetrov ter ponovimo po celotni površini, tako da se vlakna obeh slojev med sabo malo sprimejo in držijo skupaj. Oba sloja nato lahko prepognemo in damo na stran. Po enakem postopku pripravimo naslednja dva para, da dobimo trikrat po dva sloja volne.

Pri pripravi slojev volne ne režemo. Z eno dlanjo zadržimo sloj volne na šabloni, z drugo roko povlečemo volno stran in tako odstranimo odvečno. Ostanke volne lahko gledajo čez rob šablone za približno 1–2 centimetra.

Druga faza: Mokro polstenje ravne površine

Priprava milnice in drugih pripomočkov

Ko pripravimo vse sloje, lahko naredimo milnico. Posodo napolnimo s toplo ali vročo vodo in v njej stopimo nekaj mila. Temperaturo vode prilagodimo glede na svoj občutek. Bolj ko je vroča, hitreje se bo volna polstila. Vrsta mila za polstenje ni pomembna, vendar mojstrica svetuje trdo milo, namesto npr. detergenta za pomivanje posode, saj je boljše za našo kožo. Uporaba milnice je pomembna, saj z njo spremenimo pH vode in posledično pH volne, kar bomo podrobneje razložili v nadaljevanju.

Poleg tople milnice pripravimo še razpršilko oziroma zalivalko ter mrežasto tkanino ali polivinil. Namesto profesionalnega orodja lahko uporabimo gobico ali pa volno škropimo kar z dlanmi.

Postopno močenje slojev

Sledi postopek mokrega polstenja. Najprej vzamemo prva dva sloja. Pomembno je, da si zapomnimo, kako smo ju položili – v katero smer tečejo vlakna, saj tri dvojne sloje združimo tako, da se smeri vlaken izmenjujejo.

Površino volne zalijemo oziroma poškopimo in nanjo položimo tkanino, ki omogoča, da se vlakna pod njo ne premikajo preveč. Dlani si namilimo in nato gladimo s krožnimi gibi čez tkanino. Cilj te faze je, da iz volne iztisnemo ves zrak. Luske na volni se v stiku z milnico razprejo in vase spustijo vodo, kar med polstenjem (premikanjem in drgnjenjem površine) omogoča začetek povezovanja vlaken. Po potrebi poškopimo z milnico, milo pa dodajamo na površino tudi z glajenjem z namiljenimi dlanmi.

Zrak lažje iztisnemo postopoma – iz dveh slojev, zato sloje obdelujemo posamezno in ne vseh šest hkrati. Ko sta prva popolnoma mokra (brez žepkov zraka), nanju dodamo naslednja dva. Kot rečeno, pri tem pazimo, da pri spoju vlakna med sabo tečejo pravokotno oz. križno druga na drugo. Prekrijemo s tkanino, ponovno odstranimo zrak iz vlaken in površino dobro namočimo z milnico. Robove lahko puščamo suhe (pribl. 2 cm), saj bo tako oblikovanje roba lažje. Gladimo samo toliko, da odstranimo ves zrak, nič več kot to.

Enako ponovimo z zadnjim parom slojev in prav tako pazimo na pravilno smer poteka volnenih vlaken.

Kot mrežasta tkanina se dobro obnese zavesa iz umetnih vlaken. Če namesto tkanine uporabimo polivinil, ga moramo med zalivanjem oziroma dodajanjem vode ves čas dvigovati – tkanina, ki prepušča vodo, je zato bolj praktična.

Oblikovanje roba

Ko so vsi sloji ustrezno mokri in namiljeni, oblikujemo rob izdelka. Če želimo ustvariti enakomeren krog, si pri tem koraku spet pomagamo s šablono. Sicer pa lahko izdelujemo bolj organsko obliko.

Vlakna na robu prepognemo in povlečemo pravokotno na rob. Nato rob zmočimo in pogladimo z nekaj mila, da se vlakna malce zataknejo. Če opazimo, da je del roba (ali celotne površine) tanjši, lahko v tej fazi dodamo še nekaj volne. Najlažje je, če česano volno dodajamo tako, da bo vzporedna z robom. Tako se hitreje in lepše zapolsti na podlago.

Vihanje robov na opisani način omogoča, da jih na koncu ni treba rezati ali šivati, s čimer preprečimo tudi odpadke v postopku izdelave.

Pred okraševanjem izdelka preverimo, ali smo rob pravilno prepognili. To pomeni brez prepogibanja in pravokotno na rob kroga proti sredini. Tudi če so vlakna daljša, jih povlečemo proti središču kroga.

Okraševanje z volno in drugimi vlakni

Sledi okraševanje po navdihu. Izdelek lahko okrasimo z volno v različnih barvnih odtenkih ali z vlakni drugih rastlin (na primer lanena, konoplina ali koprivna vlakna). Z njimi dosežemo drugačno strukturo, saj se med polstenjem ne krčijo, ampak jih oblikuje skrčena volna. V tem primeru morajo biti ta vlakna na površini – čeznje ne dodajamo volne. Če krasimo čez rob, lahko vlakna za želeni vzorec peljemo tudi na drugo stran. Če smo si zamislili bolj specifičen vzorec na točno določenem mestu, pa lahko material malce pritrdimo tudi z iglo za suho polstenje.

Med polaganjem lahko volno rahlo razpiramo, da se lažje poveže s spodnjimi sloji. Bolje je imeti več tanjših slojev kot enega debelejšega, saj ni nujno, da se bo volna prijela na podlago.

Ko smo z okrasom zadovoljni, čez izdelek položimo mrežasto tkanino, ga zalijemo z milnico in dodatno namilimo. Tkanina omogoča, da vzorec ostane na mestu, saj bi ga z rokami hitro premaknili. Iz dodanih vlaken s krožnimi gibi z dlanmi iztisnemo zrak. Če je vzorec tudi na drugi strani, postopek ponovimo še tam.

Polstenje s krožnimi gibi

Zdaj se začne intenzivnejša obdelava volne. Sprva bomo s krožnimi gibi (na manjši površini) poskrbeli, da se luske na vlaknih med seboj uspešno zataknejo. Pri tem si lahko spet pomagamo s tkanino. Površino zalijemo z vročo vodo in jo z namiljenimi dlanmi gladimo. Pomembno je, da na vsakem delu s krožnimi gibi gladimo dovolj časa, da se vlakna začnejo povezovati. To začutimo v dlaneh, saj se sestava volne spremeni in postane bolj kompaktna.

Za uspešen korak je ključna ustrezna količina vode in mila. Če je zadnjega premalo, se luske ne razprejo in ne zataknejo. Če pa ga je veliko preveč, lahko luske spolzijo druga mimo druge in se ne morejo zatakni. Pravilnega razmerja in količine se naučimo z delom in občutenjem ter opazovanjem materiala pod rokami. Če se volna kosmati ali svaljka, to pomeni premalo vode in mila. Če se pod dlanmi močno peni, je lahko mila preveč.

Občasno preverimo še, kaj se dogaja pod tkanino. Tako pazimo tudi na to, da se ne bi spojila z volno. Ko nam dlani dobro polzijo po površini tudi brez tkanine, jo lahko odstranimo in nadaljujemo brez nje. Če se kakšni deli še vedno premikajo, jih gladimo v smeri vlaken, da jih volna »zagrabí«. Z dlanmi nato krožimo po celotni površini od pol do ene ure (odvisno od velikosti, vrste volne, števila slojev itd.), dokler ni vse skupaj še bolj kompaktno. Postopek ponovimo tudi na drugi strani.

Valjanje v osem smeri – nadzorovano krčenje

Ko se luske med seboj zataknejo, dobimo kompaktno površino, temu koraku pa sledi krčenje. Najprej se lotimo nadzorovanega krčenja z valjanjem iz štirih smeri na obeh straneh izdelka. To storimo tako, da izdelek nežno zavijemo in začnemo valjati po dolžini celotnega valja. Roke premikamo sem in tja, tako da vsak del dobi enako pozornost. Tam, kjer držimo roke, se izdelek krči najmočneje, zato bi bilo v nasprotnem primeru krčenje neenakomerno. Ne valjamo na mestu, ampak premikamo celoten zvitek naprej in nazaj.

Ko izdelek zavijemo v eno smer, valjamo približno eno minuto in razvijemo material ter pogledamo, kaj je nastalo. Če je površina nagubana, jo pogladimo. Nato ga zavijemo z druge smeri in postopek ponovimo. Začetno valjanje je nežno. Ob valjanju ne stiskamo milnice iz zvitka. Vedno, kadar odpremo zavitek, morebitne gube z glajenjem odstranimo s površine in po potrebi dodatno poškopimo z milnico.

Pomembno je, da gube sproti gladimo z leseno gladilko. Za glajenje lahko uporabimo tudi kamen.

Po zvijanju in valjanju z dveh smeri bi morali opaziti, da je iz kroga nastala elipsasta oblika. Torej so se vlakna skrčila v smeri valjanja. To si je pomembno zapomniti, saj lahko s tem uravnavamo obliko pri krčenju, hkrati pa opazimo, v katero smer moramo še valjati. Ker želimo oblikovati krog, izdelek zvijemo še v preostali dve smeri. Torej smo ga valjali v štiri smeri, za lažjo orientacijo: sever, jug, vzhod in zahod. Enako ponovimo, ko izdelek obrnemo na drugo stran.

Vlakna se med valjanjem krčijo v smeri valjanja. To je pomembna informacija, saj s tem uravnavamo smer krčenja in nadziramo nastajanje končne oblike.

Ko izdelek obrnemo naokrog, bomo opazili, da je polst nagubana. Te gube odpravimo z leseno gladilko, nato pa valjamo naprej in postopek ponovimo v vse štiri smeri. Zdaj lahko pri valjanju bolj pritiskamo. Če se nam površina zdi suha in roke ne tečejo gladko, dodamo malo mila in vode.

Po valjanju v vseh osem smeri bi morali dobiti izvorno obliko – krog, ki pa je zdaj bistveno manjši, saj se je volna med valjanjem skrčila. Če se nam zdi krog neenakomeren, ga popravimo z valjanjem v tisto smer, za katero si želimo, da se skrči.

Metanje – nenadzorovano krčenje

Izdelek se lahko dodatno skrči tudi zaradi druge tehnike, in sicer z metanjem ob delovno površino. Metanje je v nasprotju z valjanjem nenadzorovan, a intenziven postopek krčenja. Kljub temu poskrbimo, da izdelka ne mečemo vedno na enak način, ampak ga poberemo in mu pred metom spremenimo obliko, da tudi pade vsakič malo drugače. Na vsakih nekaj metov ga razpremo in gube z obeh strani pogladimo z gladilko. Nato izdelek spet zmečkamo in nadaljujemo spodbujanje krčenja. Ves čas skrbimo tudi za to, da ob občutku suhosti dodamo vodo in milo.

Glajenje

Ko izdelek nehamo metati (nenadzorovano krčenje), preverimo, ali smo zadovoljni z nastalo obliko. Tiste dele, ki so se malo spremenili, lahko povlečemo in dobro pogladimo. Po potrebi obliko popravimo tudi z valjanjem glede na smer, za katero si želimo, da se skrči.

Kako vemo, da je krčenje končano? Zadostno krčenje volne preverimo z več znaki. Pri izdelku, ki je dovolj skrčen, bo volna izgubila večino elastičnosti, polst bo postala zelo močna, velikost pa bo za približno tretjino manjša od velikosti šablone. Poleg tega opazimo, da so se, če smo upo-

rabili druga vlakna (lan, konopljo, koprivo), ta močno nakodrala. Volna jih je namreč zagrabila in jih vlekla skupaj. Niso se popolnoma prepletla z volno, ampak so še vedno na površju.

Ko ugotovimo, da je bilo polstenje uspešno, smo postopek privedli do sklepne faze.

Tretja faza: Zaključevanje izdelka

Izpiranje in namakanje v vodi s kisom

Najprej iz izdelka temeljito izperemo vso milnico. Pod tekočo vodo ga ožemamo toliko časa, dokler ne izperemo vsega mila.

Nato v posodo nalijemo čisto vodo sobne temperature in dodamo malo kisa. Uporabimo lahko kateri koli kis. Izdelek namočimo v kopeli, da se luske na volnenih vlaknih v kislem okolju ponovno zaprejo. Bazični pH volne, ki je bil potreben med polstenjem, se torej spremeni nazaj v kislega. S tem se volni povrnejo vse naravne lastnosti. Da bi kisla voda prišla do vseh vlaken, namočeni izdelek najprej močno stiskamo v vodi in ga nato nekaj minut (ali več) namakamo. Nato ga dobro ožamemo in razprostremo v končno obliko.

Končno oblikovanje in sušenje

Najprej poskušamo iz izdelka z ožemanjem in ovijanjem v brisačo iztisniti čim več vode. Nato ga položimo na čisto in ravno površino ter z rokami damo v želeno obliko. Površino na obeh straneh pogladimo z gladilko. Lahko ga tudi malo raztegujemo s prsti ipd. Pravimo, da ima volna spomin in obliko ohrani za »vse življenje«, zato se potrudimo, da damo izdelek v želeno obliko pred sušenjem. Če želimo obliko še malo popraviti, a ne gre, ga lahko polikamo s parnim likalnikom in znova oblikujemo z rokami. Volna bo s paro postala elastična in voljnější za oblikovanje.

Izdelek nato pustimo sušiti na ravni površini. Lahko se suši na brisači ali topli površini (npr. na peči), saj volna ni občutljiva za vročino.

POLSTENJE KROGLICE

Prva faza: Priprava kroglice

Razslojitev česane volne v bali

Za kroglico bomo uporabili volno v bali. V primerjavi z volno v traku so vlakna v bali bolj razmršena, kar je za izdelavo kroglice lažje.

Osnova iz trakov

Volno najprej razplastimo in razdelimo na več trakov, v našem primeru na štiri, vendar število ni pomembno. Trakove zložimo drugega na drugega in na sredini naredimo močan voz. Pazimo, da se nam pri zategovanju volna ne raztrga. Potem zavozlamo še enkrat ali dvakrat na istem mestu in močno povlečemo. To je osnova kroglice.

Oblikovanje v kroglico

Na obeh koncih vozla preostanek volne (t. i. repke) razporedimo na več delov in tesno zavrtimo okoli njega, vsakega v svojo smer. Poskusimo zategniti tako, da v vlaknih ostane čim manj zraka, saj si s tem prihranimo delo v fazi mokrega polstenja.

Pri zategovanju vozla in trakov okoli njega bodimo temeljiti. Cilj mokrega polstenja je, da iz volne iztisnemo zrak, vanjo pa pride voda. Manj zraka v vlaknih med oblikovanjem kroglice pomeni bolj učinkovit korak mokrega polstenja.

V tej fazi lahko površino kroglice tudi okrasimo z volno v drugih barvah. Pri tem si lahko pomagamo z iglo za suho polstenje.

Druga faza: Polstenje kroglice

Polstenje ovoja

Najprej bomo spolstili zunanji ovoj kroglice. Pripravimo toplo vodo, v kateri raztopimo malo mila. Nekaj si ga damo tudi na dlani. Osnovo kroglice vzamemo v namiljeno dlan in poštropimo z milnico. Pomembno je, da kroglice ne namočimo v vodo, ampak da na začetku voda do volne pride z dlani v manjši količini, saj polstimo le ovoj. Kroglico vrtimo med dlanmi, dokler ne začutimo, da se je volna povezala in strdila. To se zgodi, ko se luske v stiku z bazično milnico razprejo in začnejo zatikati.

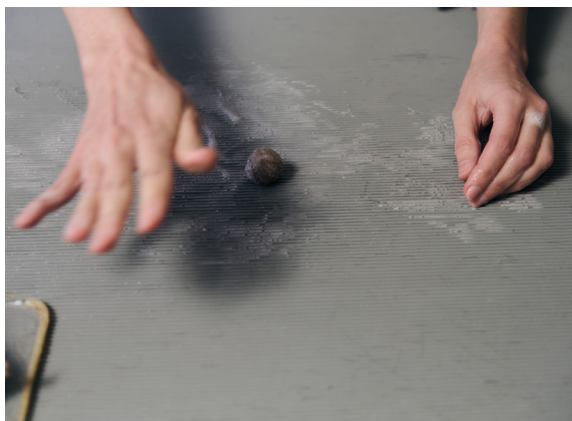
Po potrebi dodamo vodo in milo ter še naprej vrtimo in gladimo. Pri tem nam lahko pomaga podlaga s teksturo (na primer rebrasto ali mehurčkasto), ki ustvarja trenje in dodatno polsti ovoj.

Polstenje celotne kroglice

Ko v dlaneh začutimo, da je ovoj kompaktnejši, lahko kroglico namočimo v vodo. Stisnemo jo tako, da voda pride do jedra in iz vseh vlaken iztisnemo zrak. Kroglico še naprej gladimo in vrtnemo v namiljenih dlaneh ali na podlagi. Polstimo tako dolgo, dokler se rahlo ne skrči in postane popolnoma trda, da je ne moremo več oblikovati ali premikati.

Kadar želimo izdelati več kroglic iste velikosti, je najlažje, če volno stehamo in pripravimo isto količino za vsako kroglico.

Pred koncem polstenja lahko kroglici prilagodimo obliko: če bi želeli jajčasto, jo sploščimo; lahko bi s pritiskanjem prstov naredili tudi kocko.

Tretja faza: Zaključevanje kroglice

Izpiranje in namakanje v vodi s kisom

Po končanem polstenju moramo milo izprati. Kroglico izpiramo toliko časa, dokler voda ni popolnoma čista. Nato jo namočimo v vodi s kisom. V tej tekočini jo lahko pustimo nekaj minut. Čas ni bistven, pomembno pa je, da voda pride do vseh volnenih vlaken v kroglici in se luske zaprejo.

Priprava na sušenje – končno oblikovanje

Kroglico dobro ožamemo, obrišemo v brisačo in spravimo v želeno obliko ter nato pustimo, da se posuši. Lahko naredimo še nekaj kroglic in jih povežemo v ogrlico.

POLSTENJE VRVICE

Prva faza: Priprava volne

Priprava česane volne v traku

Nazadnje bomo izdelali še vrvico, ki je uporabna na več načinov: iz nje lahko izdelamo ogrlico, pas za torbico ipd. Vrvico bomo naredili iz večbarvne volne v traku, da bo bolj zanimiva. Volna v traku je najprimernejša za vrvico, saj so vsa vlakna zelo enakomerno česana v isto smer.

Najprej odtrgamo en kos traku, tako da povlečemo v tisti smeri, v katero potekajo vlakna. V tem koraku lahko dodamo tudi okras, na primer volno v drugi barvi ali tanek sloj svilenih vlaken.

Če iz traku težko odtrgamo kos volne, pomeni, da držimo za isti del vlakna, kot ga trgamo. V tem primeru roke premaknemo bolj narazen in ponovno poskusimo.

Valjanje na suho

Pripravimo še podlogo s hrapavo površino, ki bo olajšala prvi korak. Osnovo vrvico bomo najprej valjali na podlagi brez dodajanja vode in mila. Valjamo po celotni dolžini, tako da premikamo roke. Tako iz vlaken spravimo nekaj zraka, kar je prvi korak mokrega polstenja.

Druga faza: Mokro polstenje vrvice

Polstenje ovoja

Ko smo osnovo za vrvico nekaj časa valjali na suhi podlogi, pripravimo toplo milnico in z njo poškopimo površino pred sabo. Pri tem pazimo, da ne poškopimo pripravljenega volnenega traku. Trak nato povaljamo čez namočeno površino, potem pa zapeljemo nazaj na suhi del. Če je treba, na dlani dodamo milo, da gladko drsijo čez vrvico. Pazimo tudi, da na začetku valjamo bolj nežno in ne sploščimo vrvice, saj v tem primeru ne bi bila enakomerno okrogla po celotnem premeru.

Med polstenjem ovoja vrvico večkrat zapeljemo čez namočeni del podlage in s tem uravnavamo količino milnice. Tako se bodo najprej razprla in zataknila vlakna na zunanji strani. Ko ovoj traku postane bolj kompakten, spolstimo celotno vrvico.

Polstenje celotne vrvice

Sledi polstenje celotne vrvice. Izdatno jo poškopimo z milnico in valjamo na hrapavi podlagi, tako da se spolsti tudi sredica. Pri valjanju močnejše pritismo, da gre voda v notranjost. Tako zrak iztisnemo iz tega dela.

Če je vrvica zelo dolga, si lahko pomagamo tako, da jo prepolovimo ali zložimo na tri dele in jih valjamo sočasno. Nekaj časa valjamo, nato pa razpremo in povaljamo tudi prepogibe. Pazimo, da vrvica ne vrtimo, ampak vlakna polstimo vzporedno (če bi želeli spiralno vrvico, to naredimo tik pred sušenjem).

Dodatno krčenje – metanje in grobo valjanje

Vrvica se med polstenjem močno krči in postaja čedalje kompaktnejša. Po valjanju jo polstimo še z metanjem in bolj grobim valjanjem, da se še dodatno skrči. Pri tem spreminjamo obliko in vsake toliko časa poravnamo in povaljamo po celotni dolžini. To ponavljamo, dokler vrvica ni izredno močna in je ni več mogoče raztegniti. Takrat vemo, da je bil postopek polstenja uspešen.

Tretja faza: Zaključevanje izdelave vrvice

Izpiranje in namakanje v vodi s kisom

Spolsteno vrvico dobro izperemo v vodi, dokler se ne izloči vsa milnica. Potem jo namočimo v vodi s kisom. Dobro jo stisnemo, da voda pride do vseh vlaken v notranjosti in se pH volne ustrezno spremeni, da se luske spet zaprejo, volni pa se povrnejo naravne lastnosti.

Priprava na sušenje – končno oblikovanje

Vrvico dobro ožamemo, odvečno vodo otremo v brisačo in dokončno oblikujemo z raztegovanjem in oblikovanjem z rokami. Vrvico iz večbarvnega volnenega traku lahko pred sušenjem zavrtimo, da se barve lepše prelivajo. Potem pustimo, da se v končni obliki posuši na ravni površini.

PRIROČNIK O OSNOVAH MOKREGA POLSTENJA

Izdala in založila: **Razvojna agencija Sora d.o.o.** (Rokodelski center Škofja Loka)

Avtorici besedil: **Tajda Jovanovski in Bernardka Rupnik**

Recenzentke: **Anja Musek, Kati Sekirnik, Mojca Šifrer Bulovec, Katarina Šrimpf Vendramin**

Fotografije: **arhiv Loškega muzeja Škofja Loka, Felting and fiber studio, Jana Jocif, Anja Musek, Paramount Journey, Vida Rezar, Kati Sekirnik, Denys Shadro, Saba Skaberne**

Video produkcija: **Karata Film**

Jezikovni pregled: **Tea Kačar**

Oblikovanje: **Jana Jocif**

Digitalna izdaja RC_1

Cena e-publikacije: **brezplačno**

Leto izdaje: **2025**

Priročnik je nastal v okviru projekta AlpTextyles, ki ga sofinancira Evropska unija iz programa Območje Alp (Alpine Space).

Interreg

Co-funded by
the European Union

AlpTextyles

Alpine Space

ROKODELSKI CENTER
ARTS & CRAFTS CENTER
ŠKOFJA LOKA

ZRC SAZU

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID 258714627
ISBN 978-961-93766-6-9 (PDF)